

JEDNOLITY DOKUMENT¹⁾

„Kiełbasa pradziada z Dukli”

Nr UE: [wyłącznie do użytku UE]

[Zaznaczyć jeden kwadrat, wpisując „X”:]	☐ ChNP	☒ ChOG
--	-------------------------------	--

1. Nazwa lub nazwy [ChNP lub ChOG]

„Kiełbasa pradziada z Dukli”

2. Państwo członkowskie lub państwo trzecie

Polska

3. Opis produktu rolnego lub środka spożywczego

1.1 Typ produktu

Klasa 1.2. Produkty wytworzone na bazie mięsa (podgotowanego, solonego, wędzonego itd.)

1.2 Opis produktu, do którego odnosi się nazwa podana w pkt 1

„Kiełbasa pradziada z Dukli” to kiełbasa z mięsa i wątroby wieprzowej pochodzących od świń rasy puławskiej lub jej krzyżówek. Wygląd to typowy wianek kiełbasy. Średnia długość batonu, uformowanego w wianek, mieści się w granicach 35-40 cm. Jednak w zależności od zastosowanej osłonki wielkość wianka może być większa i dochodzić maksymalnie do 55 cm. Przekrój poprzeczny mieści się w granicach 25-35 mm w zależności od zastosowanej osłonki (dopuszczalne jest także stosowanie naturalnych jelit wołowych - wtedy przekrój kiełbasy to 50-54 mm).

Cechą specyficzną „kiełbasy pradziada z Dukli” jest połączenie w gotowym produkcie mięsa z szynki z dużymi kawałkami wątróbki tj. kostek o boku 2-4 cm oraz określony sposób wędzenia.

Cechy fizyko-chemiczne:

Powierzchnia osłonki czysta, lśniąca, lekko pomarszczona, sucha w dotyku. Końce poszczególnych kawałków obustronnie zawiązane. Przekrój poprzeczny z wyraźnie widocznymi kawałkami mięsa i wątróbki otoczonymi oczkami farszu i galaretki. Kiełbasa grubo-rozdrobniona. Bardzo niska zawartość tłuszczu nie przekraczająca 5%.

Zewnętrzna barwa osłonki kiełbasy jest ciemnobrązowa do wiśniowej, lekko lśniąca. Na barwę przekroju składa się kompozycja naturalnie wybarwionych na kolor jasnoróżowy kawałków mięsa oraz nieco ciemniej wybarwionego, różowego z odcieniem brązu koloru wątróbki. Konsystencja ścisła i jędrna typowa dla świeżej wędzonej kiełbasy. Jest krucha ze względu na dodane do farszu kawałki wątróbki, ale

¹⁾ Jednolity dokument musi być zwięzły i nie może przekraczać 2500 słów, z wyjątkiem należycie uzasadnionych przypadków.

zachowuje zwartość, nie rozsypuje się w czasie krojenia na małe kawałki. Dopuszczalne jest rozsypywanie się plastru o grubości poniżej 5 mm.

Cechy organoleptyczne:

Dominuje smak dobrze doprawionego mięsa wieprzowego z delikatnie wyczuwalną nutą pieprzu, aromatem czosnku i wyraźnie zaznaczony smak pieczonej wątróbki wieprzowej.

1.3 Pasza (wyłącznie w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego) i surowce (wyłącznie w odniesieniu do produktów przetworzonych)

Do produkcji wykorzystuje się mięso wieprzowe klasy I (udział 75% $\pm$ 5%) oraz świeżą wątrobę wieprzową (udział 25% $\pm$ 5%). Wykorzystuje się wyłącznie mięso i wątrobę pochodzące ze świni rasy puławskiej i jej krzyżówek.

Do produkcji wykorzystuje się mięso pozyskiwane z półtuszy wieprzowych klasy „E”, w których zawartość chudego mięsa w stosunku do wagi tuszy wieprzowej mieści się w przedziale 55–60%. Określenie klasy tuszy wieprzowej odbywa się zgodnie ze wspólnotową klasyfikacją tusz wieprzowych. Dla mięsa klasy „E” przeznaczonego do produkcji „kiełbasy pradziada z Dukli” określa się dodatkowe szczególne warunki i zalecenia:

- nie dopuszcza się mięsa surowego pochodzącego od świń z wyraźnymi objawami miopatii,
- (PSE, DPD, ewidentne następstwa procesów fizjologicznych lub urazów, itp.) poświadczone przez lekarza weterynarii w chwili uboju,
- wyklucza się zastosowanie mięsa pochodzącego od loch i knurów,
- wyklucza się mięso pochodzące od zwierząt będących nosicielami cech niezgodnych, ze szczególnym odniesieniem do podatności na stres (PSS), które są możliwe do wykrycia w obiektywny sposób również „post mortem” u zwierząt i w produktach,
- mięso nie może być poddawane żadnym innym procesom konserwacji poza schładzaniem - przez schładzanie rozumie się przechowywanie surowego mięsa, podczas składowania i transportu w temperaturze otoczenia od -1°C do $+4^{\circ}\text{C}$,
- mięso nie może być zamrażane,
- mięso wykorzystane do produkcji nie może pochodzić od świń poddanych ubojowi przed mniej niż 48 godzinami i ponad 120 godzinami.

Wykorzystanie tej rasy wynika z tradycji wytwarzania „kiełbasy pradziada z Dukli” związanej w doborze ras, które charakteryzują się mięsem o określonych właściwościach. Właściwości mięsa rasy puławskiej i jej krzyżówek z powodu zawartości tłuszczu powodują, iż można odpowiednio połączyć mięso klasy I i grubo pokrojonej wątróbki, a gotowy produkt nie rozsypuje się.

Do produkcji wykorzystuje się również sól pekującą (do 1,5 kg/100 kg ogólnej masy produkcyjnej) a także przyprawy: suszony czosnek (do 50 dkg/100 kg ogólnej masy produkcyjnej), pieprz (do 40 dkg/100 kg ogólnej masy produkcyjnej), w tej ilości dopuszcza się udział mielonego ziarnistego pieprzu białego (do 6 dkg/100 kg ogólnej masy produkcyjnej).

1.4 Poszczególne etapy produkcji, które muszą odbywać się na wyznaczonym obszarze geograficznym

Na wyznaczonym obszarze geograficznym musi odbywać się cały proces produkcji „kielbasy pradiada z Dukli”.

1.5 Szczegółowe zasady dotyczące krojenia, tarcia, pakowania itp. produktu, do którego odnosi się zarejestrowana nazwa

-

1.6 Szczegółowe zasady dotyczące etykietowania produktu, do którego odnosi się zarejestrowana nazwa

-

4. Zwięzłe określenie obszaru geograficznego

„Kielbasa pradiada z Dukli” jest wytwarzana na terenie gminy Dukla zgodnie z jej granicami administracyjnymi, na terenie powiatu krośnieńskiego w województwie podkarpackim.

5. Związek z obszarem geograficznym

Specyfika „kielbasy pradiada z Dukli” i związek z regionem tego produktu opiera się na szczególnych cechach jakościowych oraz renomie produktu wynikających z jakości produktu gotowego związanego z wykorzystaniem surowcem, gatunkami drewna wykorzystywanymi w procesie wędzenia oraz umiejętnościami lokalnych producentów. Cechy specyficzne „kielbasy pradiada z Dukli” to:

- połączenie w gotowym produkcie mięsa z szynki z dużymi kawałkami wątróbki tj. kostek o boku 2-4 cm;
- wykorzystywanie mięsa o jakości określonej w pkt 3.3 pochodzącego wyłącznie od świń rasy puławskiej i jej krzyżówek;
- wykorzystywanie w procesie wędzenia drewna czereśni lub wiśni.

Stosowane były dwie nazwy „kielbasy dukielska” oraz „kielbasa pradiada z Dukli”. Obie nazwy odnosiły się do tego samego produktu i stosowane były zamiennie. Obydwie nazwy odnosiły się również do miejsca wytwarzania tj. Dukli. Druga nazwa tj. „kielbasa pradiada z Dukli” podkreśla, iż był to produkt wytwarzany przez pradiadów. Nazwa ta nie ma odniesienia do konkretnej osoby a do przodków, pradiadów – jest to wskazanie długiej tradycji wytwarzania. Z biegiem czasu w obrocie handlowym wykorzystywana była nazwa „kielbasa pradiada z Dukli”.

Dukla natomiast to miejsce, w którym odbywała się produkcja - wytwarzanie tych kielbas.

Pierwsza lokacja wsi Dukla na prawie magdeburskim nastąpiła w 1358 r., natomiast prawa miejskie otrzymała ona prawdopodobnie w 1380 r.

Dukla rozwijała się dzięki korzystnemu położeniu przy trakcie handlowym z Polski na Węgry. W 1546 r. w mieście została ustanowiona przez króla Zygmunta Starego komora celna, co ostatecznie usankcjonowało nową drogę z Krakowa na Węgry przez Przełęcz Dukielską. Z rejestru poborowego z 1581 r. wiemy, że wówczas w tym – liczącym ok. 500 mieszkańców – mieście działało, aż dwóch rzeźników.

Już pod koniec XIX wieku na obszarze Dukielszczyzny, mimo podgórskiego charakteru ziem chętniej niż owce i kozy hodowano bydło i nierogaciznę. Jest to specyfika i wyjątkowość tego obszaru. Ważnym jest, iż pomimo ukształtowania terenu tradycyjnie sprzyjającemu hodowli owiec i kóz na tym terenie utrzymywano duże pogłowie trzody chlewnej. Utrzymywanie trzody chlewnej było jednym z elementów odróżniających obszary dukielszczyzny od obszarów sąsiednich. W książce ks. Władysława Sarny, proboszcza we wsi Szebnie, wydanej w Przemyślu w 1898 r. pt. *„Opis powiatu krośnieńskiego pod względem geograficzno-historycznym”*² na str. 15 czytamy: *Ze zwierząt domowych chowają w powiecie krośnieńskim jak wogóle w Galicyi, konie, woły, owce, nierogaciznę. Według spisu urzędowego z końca roku 1891 było w powiecie krośnieńskim: koni 6 078, bydła rogatego 32 087, owiec 1 151, kóz 88, trzody chlewnej 4 682.*

Przemysł przetwórczy rolno-spożywczy na terenie obecnego województwa podkarpackiego w czasach II Rzeczypospolitej (1918-1939), nieźle prosperował. Dotyczyło to szczególnie przemysłu mięsnego, gdzie obok rzeźnictwa indywidualnego, zaczęły wyrastać także małe rodzinne ubojnie. W miastach i miasteczkach tego obszaru burzliwy rozwój przeżywały masarnie i rzeźnie należące do gminy (samorządu miejskiego) oraz pozostające w rękach prywatnych przedsiębiorców i prowadzące ubój na skalę przemysłową. Ówczesny przedwojenny „podkarpacki” przemysł mięsny spośród wszystkich gałęzi przetwórstwa wyglądał najbardziej imponująco. Funkcjonowało 785 zakładów rzeźniczo-masarskich, w tym 644 warsztaty rzeźnicze, 126 masarni, 12 zakładów produkujących kiszki zwierzęce oraz 3 fabryki konserw mięsnych.

Zgodnie z dostępnymi opisami i wzmiankami na rynku w Dukli w tym okresie międzywojennym mieściła się Jadłodajnia – Wyszynek u Zająca, która: *poza piwem i wódką serwowała flaki i wędliny z podrobów*. Jedną z cech specyficznych „Kiełbasy pradziada z Dukli” jest właśnie wykorzystywanie podrobów tj. wątroby – przy produkcji tej kiełbasy. W opisie Dukli zamieszczonym w *Głosie Krośnieńskim*³ z 1928 r. wyczytać można różne wzmianki o produkcji wędlin na tym obszarze np.: *„Konieczną jest w najbliższej przyszłości budowa nowej rzeźni, gdyż dotychczasowa staruszka nie posiada urządzeń nowoczesnych i długo już nie postoji. Zarząd gminy postarał się o 1,5 morgową parcelę nad rzeką, o kamień i drzewo budowlane na budowę”*. Na terenie Dukli i w jej okolicach zawód rzeźnika i masarza był bardzo ceniony.

Cechą specyficzną „kiełbasy pradziada z Dukli” jest połączenie w gotowym produkcie mięsa z szynki z dużymi kawałkami wątróbki tj. kostek o boku 2-4 cm. Wykorzystywanie tak dużych kawałków wątróbki i uniknięcie procesu rozpadania się produktu wymagało długiej nauki i dużych umiejętności masarskich. W innych regionach kraju, nawet jeśli wykorzystywano wątróbkę, to była ona siekana na znacznie mniejsze kawałki. W przypadku innych kiełbas stosowano siekaną wątróbkę

---

²Sarna ks. Władysław, *Opis powiatu krośnieńskiego pod względem geograficzno-historycznym*, nakładem autora i prenumeratorów, Drukarnia Józefa Styfięgo, Przemyśl 1898.

³*Głos Krośnieński. Organ Powiatowego Związku Legionistów i B.B.W.R.*, Wydawca Komitet Wydawniczy „Głos Krośnieński”, Krosno 1928.

i była ona uzupełnieniem, wypełnieniem do użytego mięsa. W przypadku „kielbasy pradziada z Dukli” wykorzystywano duże kawałki wątróbki co wpływało na zupełnie inną strukturę kielbasy i osiągnano zupełnie inny efekt smakowy. Takie wykorzystanie składników było jednak technologicznie znacznie trudniejsze w obróbce. Duże kawałki mięsa i wątróbki znacznie trudniej połączyć i trzeba dużych umiejętności aby uniknąć efektu kruszenia się, rozpadania się kielbasy. Taki sposób produkcji nie jest spotykany nigdzie indziej w kraju. Ta metoda jest stosowana tylko na dukielszczyźnie – wymagała wiedzy od masarzy ale dawała bardzo dobre efekty. Wykorzystanie tej technologii produkcji wymaga bardzo dużych i specyficznych umiejętności. Lokalne, przekazywane z pokolenia na pokolenie umiejętności umożliwiały uzyskanie niepowtarzalnego produktu jakim była i jest „kielbasa pradziada z Dukli”.

Najstarszy odnaleziony przepis na produkcję na terenie podkarpacia kielbasy z domieszką wątroby znajdziemy na 142 str. w książce (wydanej w Rzeszowie dwukrotnie w 1866 i 1885 r.) autorstwa J. Bobreckiego *Książka kucharska, czyli jasna i dokładna nauka sporządzania potraw mięsnych i pośnych zawierająca znaczny zbiór niezawodnych przepisów*: „Weź po równej części wątroby cielęcej i wieprzowej, i rozmiękczonego chleba białego, oczyściwszy i posiekawszy wątrobę zmieszaj razem, sól i dodaj korzeni, wrzuć do tego w połowie ilości, świeżej w kosteczki pokrojonej słoninki, i wymieszaj. Oczyściwszy kiszki napchaj tą masą, zawiąż, włóż w wrzącą wodę, potem wyjm, osusz i powieś w kominie, aby się uwędziły i stwardniały”.

Najstarszy zachowany pisany przepis na „kielbasę pradziada z Dukli” pochodzi z 1896 r. Jest to odręcznie napisany przepis określający składniki i sposób wykonania. Przepis ten zachował się w zakładowym archiwum „JK” do dzisiaj.

Cechy specyficzne „kielbasy pradziada z Dukli” związane są również z jakością mięsa wykorzystywanego do produkcji oraz z drewnem wykorzystywanym w procesie wędzenia.

Cechą specyficzną „kielbasy pradziada z Dukli” jest również trwałość połączenia mięsa i dużych kawałków wątróbki – tj. brak rozpadania się. Do produkcji „kielbasy pradziada z Dukli” jest wykorzystywane wyłącznie mięso świń rasy puławskiej i jej krzyżówek. Świnie tej rasy i jej krzyżówek charakteryzują się relatywnie wcześniejszym dojrzewaniem co wpływa na odkładanie się tłuszczu i poziom tłuszczu śródmięśniowego. W konsekwencji wykorzystanie takiego surowca umożliwia w procesie produkcyjnym połączenie się mięsa z szynką i wątróbki a gotowy produkt nie rozpada się. Wykorzystywanie wyłącznie tej rasy zwierząt związane było również lokalnymi umiejętnościami masarzy i prowadzonym przez nich doбором ras. Stosowanie mięsa pochodzącego z innych ras nie dawało zadowalających rezultatów. Ponieważ mięso innych ras ma zazwyczaj mniejszy poziom tłuszczu śródmięśniowego to znacznie trudniej było uzyskać odpowiednią konsystencję kielbasy.

Wykorzystywanie mięsa świń rasy puławskiej i jej krzyżówek to efekt wielu lat doświadczeń jakie nabyli masarze na dukielszczyźnie. Początkowo do produkcji wykorzystywano mięso i wątrobę pochodzącą od prymitywnych świń miejscowych. Na początku XX wieku zaczęto stosować również jeżeli było dostępne mięso i wątrobę pochodzącą od świń z populacji łaciatek – były to mieszańce lokalnych świń z rasą berkshire. Te mieszańce dawały lepsze efekty ekonomiczne i smakowe i były podstawą świni gołębskiej. Świnia gołębska była efektem prac hodowlanych

nakierowanych na wytworzenie świń typu tłuszczowego, o bardzo wysokiej wydajności rzeźnej. W 1951 r. zdecydowano o zmianie nazwy świni „gołębska” na „puławska”. Rasa puławska idealnie nadawała się do produkcji „kielbasę pradziada z Dukli”. Obecnie wykorzystuje się rasę puławską i jej krzyżówki.

Na przestrzeni lat były oczywiście próby wykorzystywania mięsa od innych ras do produkcji „kielbasę pradziada z Dukli”, ale ponieważ efekty nie były zadowalające to mięso z innych ras wykorzystywano do produkcji innych wyrobów. Jeżeli przy wykorzystaniu świń innych ras próbowano zrobić „kielbasę pradziada z Dukli” to bardzo często wyrób gotowy nie utrzymywał pożądanej konsystencji i rozpadał się. Konieczne było wykorzystywanie mięsa i wątroby od świń typu tłuszczowego.

Dodatkową cechą specyficzną „kielbasę pradziada z Dukli”, jest lekko czereśniowy/wiśniowy smak, zapach i aromat. Związane jest to z doбором drewna wykorzystywanego w procesie wędzenia. Wędzenie było i jest powszechnie stosowaną praktyką na ziemiach polskich w procesie produkcji wędlin. Na początku XX wieku była to powszechnie stosowana metoda przygotowywania wędlin również na terenie dzisiejszego województwa podkarpackiego. Standardowo na terenie dawnej Polski wykorzystywano w procesie wędzenia drewno olchy i buka. W procesie wędzenia „kielbasę pradziada z Dukli” wykorzystywane jest –oprócz olchy i buka także drewno drzewa owocowego – czereśni lub wiśni (w tym także ich dzikie gatunki i odmiany). Jest to dość rzadki dodatek drewna nadający wędlinie ostatecznie specyficzny kolor, smak i zapach. Wykorzystywanie drewna czereśni/wiśni związane było pierwotnie z bardzo dużym poziomem jej występowania na tym terenie a także z wpływem wykorzystywania tego drewna na kolor, zapach i smak ostatecznego produktu. Produkt jest delikatnie „czereśniowy”/”wiśniowy”.

W książce ks. Władysława Sarny, proboszcza we wsi Szebnie, wydanej w Przemyśle w 1898 r. pt. **„Opis powiatu krośnieńskiego pod względem geograficzno-historycznym”** na str. 14 czytamy: *Z drzew owocowych znajdują się w powiecie zwykle nasze drzewa owocowe t.j. jabłonie, grusze, śliwy, **wiśnie i trześnie** w różnych odmianach. Do miejscowości, które najwięcej sadów posiadają należy Korczyn. Obfitują również w sady wsi: Odrzykoń, Targowiska, Wietrzno, Żeglce, Głowienka, Suchodół, **Dukla**, Myscowa, Tylawa.*

Po II wojnie światowej a także w drugiej połowie XX w., w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, panował w Polsce system gospodarki centralnie planowanej. Prywatni przedsiębiorcy nie mieli możliwości działania, produkowania i sprzedaży. Dodatkowo w związku z akcjami przesiedleńczymi ludności po II wojnie światowej na terenie Polski w tym w związku z największą akcją „Wisła” duża część ludności musiała opuścić tereny ówczesnej Łemkowszczyzny.

Tam gdzie przesiedlenia nie dotknęły ludności tam tradycje masarskie były podtrzymywane w rodzinach przedwojennych masarzy. Wiele rodzin w Dukli w okresie powojennym prowadziło działalność masarską – wytwarzali oni różne wyroby masarskie w tym „kielbasę pradziada z Dukli”. Działalność ta jednak stopniowo zanikała lub była ograniczana. Podtrzymywanie tradycji masarskich było bardzo ograniczone i produkcja kielbasy odbywała się ale była przeznaczona na własny użytek lub na użytek najbliższej rodziny czy znajomych. Stopniowo liczba masarzy malała i nie w każdej rodzinie kolejne pokolenie kontynuowało tradycje.

Ostatecznie po zmianach ustrojowych i możliwości prywatnego obrotu handlowego niezmienna receptura oraz niepowtarzalny smak przetrwały i powróciły do produkcji i sprzedaży. Potwierdzeniem uznania walorów smakowych i renomy legendarnej „kiełbasy pradziada z Dukli” przez konsumentów są m.in. uzyskane wyróżnienia i nagrody w konkursach i targach żywności:

- październik 2008 r. w konkursie *Nasze Kulinarne Dziedzictwo - Smaki Regionów*: najlepszy regionalny tradycyjny produkt województwa podkarpackiego,
- przyznanie „PERŁY” POLAGRA 2008,
- kwiecień 2007 r. nominacja do ogólnopolskiego znaku promocyjnego *Teraz Polska*,
- wrzesień 2006 r. nominacja do tytułu „Perła” podczas wojewódzkiego finału konkursu *Nasze Kulinarne Dziedzictwo - Smaki Regionów* w Jarosławiu,
- kwiecień 2006 r. nominacja do II etapu ogólnopolskiego konkursu o tytuł *Polski Producent Żywności 2006*,
- 2005 r. I miejsce w konkursie *Nasze Kulinarne Dziedzictwo - Smaki Regionów* w Łowisku,
- 2005 r. nagroda Specjał Regionalny podczas *Targów Zdrowego Życia i Żywności „ECOLIFE”*.
-

Odesłanie do publikacji specyfikacji (art. 6 ust. 1 akapit drugi rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 668/2014):

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wnioski-przekazane-komisji-europejskiej>

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi → Co robimy → Jakość żywności →
Produkty regionalne i tradycyjne → Wnioski przekazane Komisji Europejskiej